

Economisch - Statistische Berichten

45e JAARGANG - 12 OKTOBER 1960 - No. 2256

Alle assurantiën

R. MEES & ZONEN

Rotterdam

BANKIERS EN ASSURANTIE - MAKELAARS

Beleggingen en vermogensbeheer

HERSTELBANK

De Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel N.V.

vraagt voor haar afdelingen Financieringen
en Research twee

JONGE ECONOMEN

De werkzaamheden zullen voornamelijk liggen op het terrein
van credietverlening resp. economische research.

Ook degenen die binnenkort hun doctoraal examen hopen
af te leggen c.q. baccalaurei kunnen solliciteren.

Maximum leeftijd 30 jaar.

Schriftelijke sollicitaties te richten tot de afdeling
Secretariaat, Willem Frederiklaan 5, 's-Gravenhage.

De Noordelijke Economisch-Technologische Organisatie

N. E. T. O.

te

GRONINGEN

roept sollicitanten op voor de functie van

DIRECTEUR

Brieven met volledige inlichtingen, referenties en recente
pasfoto te richten aan de voorzitter van het Bestuur,
Prof. Dr. A. I. Diepenhorst, Quintuslaan 2, Groningen.

machinebreuk- verzekering

Voorlichting en service
door een Nederlands bedrijf
met 60 jaar ervaring.

PROVIDENTIA

N.V. ALGEMEENE
VERZEKERING-MAATSCHAPPIJ
PROVIDENTIA

AMSTERDAM-C.
HERENGRACHT 376
TELEFOON 222120

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010 of 01800) 5 29 39. Administratie:
(010 of 01800) 3 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Postkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
6 93 00, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

„De jongens van de reclame”

Martin Mayer, schrijver van het voortreffelijke boek over de Amerikaanse reclamewereld „Madison Avenue U.S.A.”, heeft in het befaamde tijdschrift „Esquire” het Engelse weekblad „The Times Literary Supplement” (in de omgang „Lit. Supp.”) „one of the great institutions of the civilized world” genoemd. Dat is, komende uit die schrijfmachine, geen gering compliment.

Daarbij is het niet gebleven. „The Times Literary Supplement” bestaat meestal uit omstreeks 60 degelijke, deskundige boekbesprekingen, maar af en toe verschijnen er speciale nummers, die geheel aan een bepaald onderwerp zijn gewijd. Zo verscheen in november 1959 „The American Imagination („een kritisch overzicht van de kunsten”) en kort geleden „The English Imagination”. Aan eerstgenoemde uitgave werd de Amerikaanse George Polk Memorial Prize toegekend voor belangrijke journalistieke prestaties in het betrokken jaar. Het was de eerste keer, dat deze prijs, die jaarlijks wordt toegekend door de Long Island-universiteit, te beurt viel aan een niet-Amerikaans blad.

En ook dáárbij is het niet gebleven. „Lit. Supp.” wordt tenslotte maar op vergankelijk krantenpapier gedrukt. Ten einde aan deze beschouwingen over een groot stuk van de Amerikaanse cultuur een meer blijvende vorm te geven, heeft de Londense uitgeverij Cassel „The American Imagination” in boekvorm uitgegeven, een werk van ruim 200 bladzijden, waarin men een kleine dertig beschouwingen verzameld vindt over de verschijningsvormen van de kunst in Amerika, en ook wel van andere uitingen van geestelijk leven.

Tussen deze beschouwingen over de roman, het toneel, de dichtkunst enz. duikt min of meer onverwacht een stuk op met de in dit milieu nogal joviaal aandoende titel „Guys in Advertising”, de Jongens van de Reclame. Wie het heeft geschreven blijft onbekend, want in de „Lit. Supp.” zijn vrijwel alle bijdragen anoniem.

Dat is dus een kleine moeilijkheid met dit stuk. Zwaarder nog valt het, het laatste van de drie woorden: „The American Imagination” op een dragelijke manier te vertalen. „Verbeeldingskracht” zal het moeten zijn. „Verbeelding” kan niet, omdat dit woord zo'n ongunstige bijbetekenis heeft gekregen: „Wat een verbeelding heeft die man”. Verbeelding is vaak ongunstig; verbeeldingskracht daarentegen maakt de eigenaar ervan tot een kunstenaar, een scheppend mens, misschien zelfs tot een leidende figuur in het reclamevak.

De niet genoemde schrijver van „Guys in Advertising” meent het goed met de reclamewereld, maar hij spaart

haar, zoals de titel ook wel aanduidt, de ironie niet. Rechtstreeks ernstig is hij daar, waar hij zegt dat de beste foto's ter wereld in de Amerikaanse reclame zijn te vinden. „Gebruik makend van de relatieve zeldzaamheid van hun geheimzinnig talent”, zegt hij, „en van het algemene inzicht dat zij allemaal een beetje gek zijn, hebben de fotografen een onafhankelijkheid en een loonpeil bereikt, die hun werkring zeer begerlijk maken”.

Tegenover (en onder) de fotografen stelt hij de ontwerpers, de layout-men, de „artists”. „Terwijl de fotografen onafhankelijke medewerkers zijn, zijn zij gesalarieerd personeel van de reclamebureaus, en zij staan bloot aan een voortdurende, dikwijls irriterende controle. Talent voor het soort van ontwerpen, dat de reclame nodig heeft, is minder moeilijk te vinden dan het genie, dat in staat is dode chemicaliën op een film tot iets levends te maken”.

Tenslotte — en daarmee steelt hij het hart van hen, die altijd en onder alle omstandigheden *schrijven* het belangrijkste hebben gevonden — neemt hij het op voor de copywriter, die de kern en de ziel van de onderneming is. De copywriter wordt gehinderd door allerlei beperkingen, door te veel bazen en door te veel assistenten. Maar tenslotte rust de gehele structuur van het bedrijf op de bekwaamheid van de copywriter, een verkoopargument te vinden, volledig te begrijpen en feilloos onder woorden te brengen.

En of dat nu een gevolg van zijn „imagination” is, zou men daaraan kunnen toevoegen, of van iets anders, dat doet er betrekkelijk weinig toe. *Als* het imagination is, is het er één van een eigen soort. Want om te eindigen met een ietwat weemoedig citaat uit „Guys in Advertising”:

„... Zoals met de meeste talenten het geval is, kan men de verbeeldingskracht van de reclame niet gemakkelijk overbrengen naar andere gebieden. Elk jaar zijn er schrijvers, die vol spijt besluiten hun ziel te verkopen en de reclamewereld binnen te treden — alleen maar om tot de ontdekking te komen, dat zij het soort verbeeldingskracht missen, dat nodig is om succes te hebben in een beroep, waar zij verachting voor voelen. Elk jaar besluiten hooggesalarieerde, ontevreden copywriters het bijltje er bij neer te leggen en de roman te gaan schrijven, waarvan zij vervuld zijn — alleen maar om te ontdekken dat hun aanleg, die een bekwaamheid was ten aanzien van de dure, nog onbeschreven advertentiepagina's van een tijdschrift, nutteloos is wanneer zij tegenover de uitdaging van een goedkoop vel schrijfpapier komen te staan”.

Amsterdam.

Mr. D. ZIJLSTRA.

INHOUD

	Blz.		Blz.
„De jongens van de reclame”, door Mr. D. Zijlstra	979	Verkort jaarverslag van de Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut over 1959	986
Is hoogbouw planologisch gewenst? door Drs. J. G. van der Ploeg	980	Ingezonden stuk: Werktijdverkorting en detailhandel, door Mr. O. Leyendekkers met een naschrift van Drs. A. Oostindie	988
De Duitse vervoerpolitiek op nieuwe wegen, door Drs. F. J. Brouwer	982	Notities: Hoeden en dassen	984
Het Dillon-plan voor Latijns Amerika, door Dr. H. Riemens	985	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	990

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. J. Hartemink.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Van deputte; A. J. Vlerick.

Is hoogbouw planologisch gewenst?

De planologie houdt zich bezig met een zo gunstig mogelijke verdeling van de ruimte. Met die ruimte is het in ons dichtbevolkte land niet zo erg best gesteld. Is Nederland als geheel, met 350 inwoners per km², reeds het dichtst bevolkte land, voor Zuidholland ligt dit cijfer nog heel wat ongunstiger, nl. 950 per km². Van 5 mln. Nederlanders in 1900 via 11,5 mln. in 1960 naar 14 mln. in 1980 is het simpele, maar zeer veronbruikende feit, waarmee onze planologen te maken hebben.

Daarbij doet zich nog de complicatie van de „schaalvergroting” voor. Indien men 5.000 mensen bij elkaar heeft, dan dient er een hoeveelheid van x m² gereserveerd te worden voor andere doeleinden dan wonen. Zet men er 50.000 bij elkaar, dan is het te reserveren gebied groter dan 10 x en zet men er 500.000 bij elkaar, dan is het te reserveren gebied zeer veel groter dan 100 x. Het bestek van dit artikel laat niet toe dit uit te leggen, laat staan te bewijzen. Men kan echter overal de proef op de som nemen.

Het is dus stellig geen onjuiste gedachte, wanneer men de idee van decentralisatie in ons land stelt. Het is echter de vraag, of de ontwikkeling van het Westen des lands reeds niet te ver is voortgeschreden. In elk geval ziet het er niet naar uit, dat de dichtheid van de bevolking van het Westen zal afnemen, ook al zou de decentralisatie wel tot stand worden gebracht, gezien de formidabele bevolkingsaanwas in geheel Nederland.

Het beeld, dat de steden in de Randstad Holland (maar ook elders) vertoont is het met de bebouwing naderen van de gemeentelijke grenzen, het steeds meer verdwijnen van de recreatieve enclaves, het stulpen over de gemeentegrenzen heen, het in verband daarmee steeds groter worden van de communicatielijnen tussen woning en werk, woning en city, woning en cultuurcentra, woning en recreatie. Dit alles wordt nog bevorderd door de min of meer dogmatische toepassing van de idee, dat de dichtheid per ha minder moet worden, waardoor bij de komende saneringen het olievlekverschijnsel, dat stad heet, nog meer de aandacht zal trekken dan nu reeds het geval is.

Een en ander zal steeds hogere eisen gaan stellen aan het bestuur van een grote stad. Als knelpunten zijn daarbij te noemen:

- de beschikbare grond voor woningen;
- de beschikbare grond voor handel en industrie;
- de beschikbare grond voor kerken, scholen, sociale en sociaal-culturele instellingen;
- de beschikbare grond voor passieve en actieve recreatie;
- het verkeersvraagstuk, waarbij te denken valt aan het openbaar vervoer, het wegensysteem en de parkeer-ruimten.

Laat men dit terdege op zich inwerken, dan komt men tot de noodzaak van een *grotere* dichtheid van de stedelijke bevolking per ha, waarbij men aan de andere kant niet in de fout der oude wijken van een grote stad wil vallen, waar men terecht van mensenpakhuizen kan

spreken, omdat en licht en recreatie en aan- en toevoeren tekortschieten.

In het proefschrift van Dr. De Jonge komt een interessante tabel voor over het verschil in grondgebruik tussen eengezinshuizen en etages, Deze tabel wordt hieronder overgenomen.

Woning van 100 m ²	m ² terrein per woning	Aantal woningen per ha
Bungalow	400	25,0
Eengezinshuis in 2 lagen	210	47,6
Etagewoning in 2 lagen	190	52,6
Twee op een woning	150	66,6
Etagewoning in 3 lagen	130	76,9
Etagewoning in 4 lagen	110	90,9

In het meergenoemde „E.-S.B.”-artikel voegt Prof. Van Beusekom hieraan toe: „Boven vier woonlagen wordt de besparing veel kleiner en heeft zij feitelijk niets meer te betekenen”. Ongetwijfeld spreekt hij daarmee de gangbare mening uit, waarbij gezegd kan worden, dat deze redenering juist is, wanneer men blijft vasthouden aan een bepaald maximum bewoners per ha.

Om nu maar direct uit de praktijk aan te tonen, dat dit soort redeneringen geen solide theoretische en empirische basis heeft, dient te worden gewezen op het reeds genoemde plan voor hoogbouw van Morgenstond in 's-Gravenhage. Daar worden 284 woningen met 964 kamers en een beddenscapaciteit van 1.636 gebouwd. De oorspronkelijk op het terrein geprojecteerde etagebebouwing bevatte 136 woningen met een beddenscapaciteit van 744. Dus ruim het dubbele aan woningen en bedden!

Voorts nog enkele cijfers, ontleend (a, b, c) aan een voordracht van Ir. S. J. van Embden ¹⁾:

- plan Voisin van Le Corbusier: dichtheid van 100 woningen per ha met onderlinge afstanden van 400 - 600 m;
- complex Danviks-Klippen in Stockholm met een dichtheid van 120 woningen per ha. De onderlinge afstanden bedragen hier slechts 24 m, doch het totale complex is gelegen in een grote ruimte;
- complex Bellahøj in Kopenhagen met een dichtheid van 210 woningen per ha. De onderlinge afstanden bedragen slechts 20 m, doch ook hier is het geheel geplaatst in een grote ruimte;
- een flatgebouw in Stuttgart van 45 m hoog en 650 m lang met ca. 1.000 woningen (= Rhooen).

Terecht heeft Ir. Van Tijen erop gewezen ²⁾, dat vooral situeringen bij randen van buurten of wijken, bij singels en parken puur ruimtewinst opleveren, omdat men daar toch geen nabije bebouwing kent. Juist wanneer men maar 20 pCt. hoogbouw toepast, kan men heel gemakkelijk deze randbouw aanwenden en zo de dichtheid per ha vergroten zonder dat dit als een hinderlijk dicht bij elkaar wonen wordt ervaren.

¹⁾ Zie: „Bouw” van 9 april 1960, blz. 434-437.

²⁾ „Hoogbouw - het verlossende woord?” in „Bouwkundig Weekblad” van 25 oktober 1958.

Nu moet erop worden gewezen, dat dit plaatsen in een grote ruimte met zich brengt, dat de totale stedelijke dichtheid weer wordt verminderd en niet zo ver meer ligt boven de 100 per ha. Maar men moet dan toch twee winstpunten niet uit het oog verliezen:

★
★
★ **UW DEELNEMING** ★
★ **IN DE** ★
★ **WERELDWELVAART** ★
★
★ **„INTERUNIE“** ★
★
★ **Parkstraat 30, Den Haag** c. ★
★

(advertentie)

1. de huidige dichtheid in nieuwe woonwijken is gemiddeld 60 per ha, waarbij moet worden aangetekend, dat de bebouwing niet ruim is, terwijl er weinig recreatiegebied overblijft. Bij hoogbouw ligt dit op 100, dus een voordeel van 40 woningen per ha;

2. de open ruimten, die bereikt worden door dichtheden van 150 - 200 woningen op een zeer klein oppervlak geven aan de bewoners een prachtige kans tot recreatie vlak bij huis. Het ongetwijfeld aanwezige nadeel van de concentratie van woningen wordt op die wijze voor sommigen bijna, voor anderen geheel of meer dan gecompenseerd.

Nog eens zij erop gewezen, dat het niet gaat om de keuze tussen eengezinswoningen met tuintjes en hoogbouw met collectieve recreatieve voorzieningen, maar tussen etagebouw *zonder* en hoogbouw *met* grote open ruimten. Een ieder, die in etagewoningen leeft, zal kunnen beamen, dat de benauwenis van de huizenmassa rondom bepaald niet aangenaam is.

Nu dreigt van de andere kant het gevaar, dat men alleen nog maar hoogbouw zou willen toepassen. Daarbij zou men in ernstige mate voorbijgaan aan de gelaagdheid van de bewoners en aan hun (reële) wensen. Zoals in het vorige artikel opgemerkt, komt vermoedelijk bij de huidige bevolkingssamenstelling ca. 40 pCt. van het totale aantal huishoudingen in aanmerking voor een woning in hoogbouw. Bij gebleken tevredenheid kan dit percentage wellicht hoger worden, omdat dan overschakeling zal plaatsvinden van de etagebewoners (vooral 3e, 4e en 5e laag-bewoners) naar hoogbouw. Voorlopig dienen we het echter te houden op 20 pCt., gezien de antigevoelens, die nog zo ruim aanwezig zijn.

Ideaal zou het zijn — uit sociaal oogpunt — slechts twee hoofdvormen te hebben: eengezinshuizen en hoogbouw. Maar het is duidelijk, dat niet voor 80 pCt. eengezinshuizen kan worden gebouwd, zodat de Nederlandse bevolking nog vele jaren zal worden ondergebracht in etagebouw. In elk geval zal door deze gemengde bebouwing, waarin 20 pCt. hoogbouw is opgenomen, een aanzienlijke verdichting per ha kunnen worden bereikt. Ir. Van Embden vermeldt in zijn reeds genoemde lezing: „Op verzoek van het departement werd nagegaan wat de gevolgen zouden zijn, wanneer de hoge woongebouwen zouden worden afgeknot tot blokken van vier lagen (in het plan-Mekkelholt in Enschede). Het bleek, dat de dichtheid van het geheel daarmee zou teruglopen van 83 tot 65 woningen per hectare?..

Nog eens moge hier worden onderstreept, dat deze hogere dichtheid (in vergelijking tot vierlagenbouw) niet gaat ten koste van de recreatie vlak bij huis, die vooral voor de in de wijk wonende kleine kinderen en bejaarden

van zo'n groot belang is. Nabij en tussen de hoge woongebouwen is het immers mogelijk behoorlijk geoutilleerde groenstroken aan te leggen, die niet slechts toegankelijk zijn voor de bewoners van de flats, maar voor alle wijkbewoners. Dit laatste is ook billijk, daar de grondkosten per woning (en dus ook de huur) deze groenvoorzieningen insluiten. Zo goed als het zeer onbillijk is, dat de gelukkige bewoner van een benedenhuis met tuin het exclusieve genot heeft van zijn tuin, hoewel alle wijkbewoners in hun huur bijdragen aan de grondkosten daarvan.

Wil men volledig profiteren van de ruimten tussen en nabij hoge woongebouwen, dan zal men deze ruimten niet moeten gebruiken als parkeerruimten. Veel juist is het *onder* de recreatieve ruimten te komen tot *diepbouw*, d.w.z. tot ondergrondse parkeerruimte, waarbij het niet onredelijk moet worden genoemd, wanneer de autobezitters parkeergeld moeten betalen. Op de totale kosten van hun auto spelen deze paar honderd gulden per jaar geen rol, terwijl ook zij daarmee het voordeel hebben van de recreatieve ruimte, die wordt gewonnen dankzij het verdwijnen van geparkeerde auto's boven de grond.

Komt men tot een grotere dichtheid per wijk, dan is het noodzakelijk gevolg, dat aan de rand van de stad recreatieve voorzieningen worden getroffen voor hen, die wel in staat zijn iets verder dan vlak bij huis recreatie te vinden. Sportvelden, volkstuinten en bossen kunnen met de huidige verkeersmogelijkheden heus wel aan de periferie liggen. Groenvoorzieningen met rust- en speelaccommodatie voor onze bejaarden en kleuters, moeders met kinderwagens en zij die even een luchtje willen scheppen, dienen vlak bij huis te worden gesitueerd. Dat kan uitsluitend, wanneer men hoogbouw met grote open ruimten toepast.

Wanneer men voorsnog tot 20 pCt. hoogbouw zou willen komen voor onze steden, dan moet men zich wel realiseren, dat men dan in de nieuwe wijken een hoger percentage moet bouwen, wil men over — zeg 20 jaar — een gemiddelde van 20 pCt. bereiken. Zo is in Rotterdam, dat in de laatste tien jaren toch heel wat hoogbouw heeft uitgevoerd, momenteel nog slechts 1½ pCt. hoogbouw bereikt. Het zou daarom aanbeveling verdienen enkele nieuwe stadswijken vrijwel geheel in hoogbouw uit te voeren, waarbij men dan een vrij hoge dichtheid (bijv. 150 per ha) zou kunnen nastreven en gelijktijdig veel aandacht zou moeten besteden aan een goede groenvoorziening en ondergrondse parkeerruimte binnen deze wijken. Men heeft dan pas goed gelegenheid na te gaan wat goedkoper is, of deze woonvorm door de bevolking op prijs wordt gesteld en of de zo zeer gevreesde a-socialiteit wordt bevorderd.

Conclusie.

Gezien de toenemende bevolkingsdichtheid, met name in het Westen des lands, verdient het aanbeveling de woondichtheid per ha te vergroten. Men bereikt door hoge woongebouwen niet alleen deze hogere dichtheid, maar men wint daarmee recreatieve ruimte voor de meest kwetsbare groepen van onze bevolking: de bejaarden en de kleuters. Men kome tot diepbouw voor parkeerruimte van auto's. Het verdient aanbeveling in enkele nieuwe wijken in onze steden vrijwel uitsluitend hoogbouw toe te passen met een dichtheid van 150 woningen per ha, waarbij uiteraard bovengenoemde recreatieve en parkeervoorzieningen zouden moeten worden getroffen.

Rotterdam.

J. G. VAN DER PLOEG, ec. drs.

De Duitse Regering heeft een „Sofortprogram” over de financiële verhouding tussen de Staat en de Deutsche Bundesbahn vastgesteld, waarbij een zekere tariefautonomie wordt toegestaan. Het betreft hier een symptoom van de veranderende vervoerpolitieke opvattingen in West-Duitsland. De spoorwegen kenmerkten zich door grote tekorten en een zoveel mogelijk uitschakelen van concurrentie. Het voornoemde overheidsprogramma is vastgesteld na rapporten door resp. de directie van de spoorwegen en de Commissie Brand. Het laatstgenoemde rapport bevat als uitgangspunten een commercieel beheer en een meer vrije tariefbepaling met inachtneming van de kostprijs en de marktverhoudingen. De Duitse Regering heeft de inhoud van dit rapport gedeeltelijk overgenomen. Slechts bij algemene tariefmaatregelen is nog goedkeuring door de Overheid vereist. Desalniettemin zullen de Duitse spoorwegen gedurende de eerstkomende jaren nog niet „self-supporting” zijn.

Algemeen.

Medio juli van dit jaar heeft de Duitse Regering een „Sofortprogram” voor de Deutsche Bundesbahn bekend gemaakt, waarin een aantal maatregelen met betrekking tot de financiële verhouding tussen de Staat en de Bundesbahn zijn getroffen en voorts aan deze laatste een zekere tariefautonomie wordt toegestaan. Het „Sofortprogram” zou op zichzelf niet zo belangrijk zijn, ware het niet, dat het in concrete maatregelen de zich wijzigende vervoerpolitieke opvattingen in de Bondsrepubliek tot uitdrukking brengt.

Gedurende enige jaren reeds zijn in de Bondsrepubliek stemmen opgegaan om de vervoerpolitiek te herzien. De voornaamste oorzaak hiervoor was wel het feit, dat de Deutsche Bundesbahn bij voortdurend met grote tekorten (orde van grootte. D.M. 500 mln. per jaar) te kampen had en men langzamerhand tot de overtuiging was gekomen dat er iets zou moeten worden ondernomen om tot een meer gezonde Bundesbahn en tot betere verhoudingen binnen de gehele vervoersector te komen. In de praktijk beperkte de Duitse vervoerpolitiek zich in wezen tot maatregelen die gericht waren op een zo groot mogelijke uitschakeling van de concurrentie. Niet uit kringen van de „Verkehrswissenschaftler” noch ook uit die van de Overheid kwamen de stemmen tot vernieuwing, maar vooral uit die van het handels- en bedrijfsleven (de verladers derhalve) en ook uit de verkeerswereld, met name van de zijde van de Deutsche Bundesbahn zelf. In 1957¹⁾ reeds werd door het bedrijfsleven gevraagd:

- a. de concurrentievoorwaarden van de onderscheidene takken van vervoer zoveel mogelijk gelijk te maken;
- b. de tarieven meer op de kosten te baseren;
- c. aan de vervoerondernemingen een grotere vrijheid van handelen te geven.

De directie van de Deutsche Bundesbahn kwam in november 1958 met haar „Gedanken des Vorstandes zur wirtschaftlichen Gesundung der Deutschen Bundesbahn” waarin zij voorstellen formuleerde die later door de Commissie Brand — een commissie die, op verzoek van

¹⁾ Leitsätze zur Verkehrs- und Tarifreform”.

De Duitse vervoerpolitiek op nieuwe wegen

de Bundestag, door Minister Seebohm werd ingesteld om een onderzoek naar de financiële situatie bij de spoorwegen in te stellen en voorstellen tot verbetering ervan te doen — verder werden uitgewerkt. Het rapport van de Commissie Brand is uitgangspunt geweest voor het „Sofortprogram” voor de spoorwegen, waarvan zoëven sprake was, en zal waarschijnlijk in de komende jaren richtlijn blijven voor de koers die men in vervoerpolitiek opzicht in Duitsland zal volgen. Het lijkt daarom van belang, enige alinea's aan de inhoud van dit rapport te wijden en daarna na te gaan welke van de voorstellen in het „Sofortprogram” tot uitvoering zullen komen.

Inhoud van het rapport.

De Commissie Brand is uitgegaan van de volgende principes:

- a) de Duitse spoorwegen hebben hun vroegere monopoliepositie op de vervoermarkt verloren. Zij staan in concurrentie met het wegvervoer, de binnenscheepvaart en — sedert betrekkelijk korte tijd — met de pijpleiding. Ten einde aan de concurrentie het hoofd te kunnen bieden dienen de spoorwegen commercieel te worden geleid;
- b) de prijzen moeten op de vervoermarkt ten volle hun regelende functie kunnen uitoefenen;
- c) de spoorwegen dienen op eigen verantwoordelijkheid een bedrijfs-economisch beleid te voeren. Met name zullen zij vrijheid van handelen moeten krijgen op het gebied van de vrachtprijzen en het aanbieden van vervoercapaciteit.

Om deze principes te realiseren zullen, naar de mening der Commissie wijzigingen moeten worden aangebracht in het „Bundesbahngesetz”. In haar rapport heeft zij daarom verschillende voorstellen gedaan, waarvan de voornaamste zijn:

1. het voeren van een beleid „nach kaufmännischen Grundsätzen”. Deze zinsnede staat weliswaar reeds in het „Bundesbahngesetz”, doch „unter Wahrung der Interessen der deutschen Volkswirtschaft”. Dit laatste nu wil de Commissie laten vervallen, zodat de spoorwegen de mogelijkheid zullen hebben een strikt commercieel beleid te voeren. Voor zover door de Staat bepaalde, met

dit beleid niet in overeenstemming zijnde, maatregelen worden opgelegd, zal aan de spoorwegen een schadeloosstelling moeten worden betaald;

2. de vervoerplicht zal moeten worden afgezwakt, in die zin, dat de spoorwegen van deze plicht moeten worden ontheven voor het vervoer over een afstand van minder dan 100 km. De overweging hierbij is, dat de ontwikkeling van het wegvervoer zodanig is, dat het voor de spoorwegen onmogelijk zal zijn dit „Bezirksverkehr” wederom rendabel te maken. Hiermede houden nauw verband de voorstellen waaraan elders in het rapport aandacht wordt besteed, nl.

a) het vervoer over de weg, evenwijdig aan bestaande spoorlijnen („Schienenparallelverkehr”) en de zgn. vervangende busdiensten („Schienenersatzverkehr”) door de spoorwegen te laten verzorgen; hiertegenover wordt dan gesteld dat het zuivere streekvervoer aan particuliere autodiensten moet worden overgelaten;

b) het probleem van de sluiting van secundaire lijnen („Nebenbahnen”) en de daarbij behorende stations, voor zover zij niet meer rendabel zijn, ook indien zij als aanvoerlijnen voor de hoofdspoorlijnen worden gezien;

3. de Minister van Verkeer zal de algemene grondslagen voor de tariefvorming moeten bepalen. *Hij zal daarbij geen voorschriften mogen geven ten aanzien van de onderlinge verhouding van de tarieven der verschillende takken van vervoer.* Een belangrijk punt, want deze „Koördinering” was voor de Duitse spoorwegen mede een ernstige belemmering om in de concurrentiestrijd slagvaardig op te treden.

De Deutsche Bundesbahn zal binnen het raam der zojuist bedoelde grondslagen haar tarieven zelf kunnen vaststellen met inachtneming van de kostprijs en de marktverhoudingen. Deze gepubliceerde, vaste tarieven dienen voor iedereen in gelijke omstandigheden geldend te zijn (discriminatieverbod).

Van bijzonder grote betekenis is het feit, dat de Commissie — in overeenstemming met de in de „Gedanken des Vorstandes” vermelde suggestie — aan de Duitse spoorwegen het recht wil geven *niet-gepubliceerde bijzondere vrachtovereenkomsten* te sluiten. Tegen het contractenstelsel bestaat, naar haar mening, geen bezwaar indien de contracten bij de Overheid of bij een door deze aangewezen controlerende instantie zouden worden aangemeld.

4. In haar rapport wijst de Commissie erop, dat de Duitse spoorwegen voor de modernisering van haar bedrijf kapitaal nodig hebben. Zij stelt mitsdien voor het kapitaal met D.M. 2 mrd. te verhogen, door de Staat te fourneren in jaarlijkse tranches van D.M. 200 mln. Voorts is het noodzakelijk de bijzonder zware pensioenlasten die de spoorwegen hebben, te verlichten en wel door:

a) een bijdrage van de Staat voor toekomstige pensioenen zoals dit ook aan particuliere pensioenen en verzekeringsmaatschappijen met pensioenverplichtingen wordt gedaan;

b) overneming door de Staat van dat deel der huidige pensioenen dat niet door een pensioenreserve wordt gedekt. Het gaat in dit geval om pensioenen van voormalige ambtenaren van de Deutsche Reichsbahn, die bij de oprichting van de Deutsche Bundesbahn aan de zorg van deze laatste werden toevertrouwd zonder dat in vroegere jaren voor hun pensioen was gereserveerd.

Ook is de Commissie van mening, dat de Staat aan de spoorwegen een schadeloosstelling zal dienen te betalen voor de derving van inkomsten uit het reizigersvervoer

met de Sowjet-zone. Tenslotte acht de commissie het noodzakelijk dat de spoorwegen zullen worden bevrijd van de „betriebsfremde (politische) Lasten”, waaronder worden verstaan de voor de landbouw geldende steuntarieven, de sociale tarieven en een gedeelte van de kosten voor bewaking en onderhoud van overwegen. Deze kosten komen tot nog toe geheel ten laste van de spoorwegen.

5. De Commissie raamt dat in de eerstvolgende vier jaren een bedrag van D.M. 10,2 mrd. nodig is voor investeringen. Ruim D.M. 7,9 mrd. zal uit „eigen” middelen kunnen worden gefinancierd, uiteraard vooropgesteld dat de saneringsvoorstellen van de commissie worden aanvaard. Voor de rest zal een beroep moeten worden gedaan op de kapitaalmarkt (of op de Overheid?) in de vorm van leningen. In het kader van het vierjarenplan zullen o.a. 2.436 diesellokomotieven, 3.500 personenrijtuigen en 35.100 goederenwagens moeten worden aangeschaft. Voorts zal 1.833 km spoorlijn worden geëlektrificeerd, t.w. de rechter Rijnsoever met aansluiting op Aken en Hamm, het traject Hamm tot Bremen en Hamburg alsook de lijn Frankfurt a. Main - Ludwigshaven - Hamburg; er zullen in dit verband rond 630 elektrische lokomotieven moeten worden aangeschaft. Tenslotte zal ook een groot aantal overwegen moeten worden gemoderniseerd.

Het „Sofortprogram”.

Het rapport van de Commissie Brand is door de Bondsregering, met name door de Ministers Seeböhm en Etzel, met enige reserve ontvangen. Voldoen aan de voorstellen der Commissie betekende enerzijds een zware belasting van de staatskas en anderzijds het aanvaarden van vervoerpolitieke grondslagen die in de Bondsrepubliek tot nog toe als verwerpelijk werden ingedeeld. Wat dit laatste betreft kreeg de Minister van Verkeer steun van de binnenscheepvaart en van het wegvervoer. Deze takken van vervoer zien in het rapport Brand een gevaar voor hun eigen positie op de vervoermarkt en hebben niet nagelaten in woord en geschrift van hun ongenoegen blijk te geven.

Hoewel Minister Seeböhm aanvankelijk heeft getracht, de uitvoering van de voorstellen in het rapport Brand geheel op te schorten tot na de verkiezingen in het volgende jaar, heeft hij blijkbaar aan de druk van andere zijde — Bondsdag, verladingskringen, de spoorwegen zelf — niet voldoende weerstand kunnen bieden, zodat toch een aantal maatregelen werd getroffen, dat in het „Sofortprogram” is samengevat. Dit urgentieprogramma bevat twee groepen van maatregelen. In het kader van de financiële verhouding tot de Overheid is o.a. bepaald, dat:

a) een bedrag van D.M. 150 mln. per jaar aan de spoorwegen zal worden uitgekeerd ter compensatie van de verliezen als gevolg van de te lage tarieven van het forenzen- en scholierenvervoer;

b) een bijdrage ad D.M. 150 mln. in de pensioenlasten van voormalige spoorwegambtenaren uit de Sowjet-zone wordt uitgekeerd. Deze bijdrage wordt voorshands slechts voor het jaar 1961 betaald;

c) een bijdrage van D.M. 10 mln. wordt betaald in de kosten van onderhoud van gelijkvloerse kruisingen. Dit bedrag komt ten laste van het Wegenbouwfonds;

d) de spoorwegen vrijgesteld worden van de betaling van de jaarlijkse aflossing op haar schuld aan de Overheid. Het gaat om een bedrag van D.M. 47 mln. per jaar;

e) de Staat de spoorwegen vrijstelt van de terugbetaling van de lening die deze op grond van het „Verkehrsfinanzgesetz” in jaarlijkse bedragen van D.M. 145 mln.

tot 1965 ontvangt. Dit bedrag zal, tezamen met de sub. d vermelde D.M. 47 mln. kunnen dienen tot verhoging van het eigen kapitaal van de spoorwegen;

f) de Staat voorts enige andere vorderingen op de spoorwegen annuleert tot een bedrag van D.M. 160 mln.; hiertegenover zullen de spoorwegen haar eisen inzake schadeloosstelling op basis van het algemene „Kriegsfolgengesetz” moet laten vallen.

Uitdrukkelijk wordt voorts verklaard, dat de Minister van Verkeer van zijn recht op goedkeuring van bepaalde tarieven zal afzien. Paragraaf 16: b van het „Bundesbahngesetz” geeft daartoe de mogelijkheid ²⁾. Dit betekent dat de Minister van Verkeer voortaan slechts bij algemene tariefmaatregelen van zijn recht van goedkeuring gebruik zal maken. De Minister behoudt echter de mogelijkheid tot controle, omdat de tariefwijzigingen die onder de regeling vallen veertien dagen vóór zij zullen gelden, bij de Minister moeten worden aangemeld. De tariefvrijheid is vooral van belang in de sector der uitzonderingstarieven van de Duitse spoorwegen.

Het voorgaande geldt voor gepubliceerde vrachtprijzen. De spoorwegen krijgen voorshands niet de bevoegdheid om niet-gepubliceerde vervoercontracten af te sluiten. Van de zijde der Regering is zulks echter niet bij voorbaat uitgesloten; men wil eerst afwachten of de thans getroffen maatregelen voldoende zijn om de spoorwegen rendabel te maken.

Voor het wegvervoer en de binnenscheepvaart zullen maatregelen worden getroffen die erop gericht zijn voor

²⁾ „Der Bundesminister für Verkehr kann bei Tarifmassnahmen von geringem öffentlichen Interesse auf seine Befugnis zur Genehmigung verzichten”.

Hoeden en dassen

Indien een goede das en hoed als criterium geldt voor een wel verzorgde kleding, dan gaat de gemiddelde Engelsman niet al te best gekleed. Volgens „The Financial Times” van 14 september jl. bedraagt in Engeland de gemiddelde leeftijd van een hoed nl. acht jaar, terwijl per mannelijke inwoner slechts 2,8 nieuwe dassen per jaar worden gekocht. Het merendeel van deze dassen wordt dan nog gekocht door dames en wel in de dagen voor Kerstmis. Niet bekend is, of dit een gevolg is van het feit dat de Engelse dames bij de aanschaf van surprises originaliteit missen, dan wel dat zij het beu zijn iedere dag weer tegen hetzelfde dessin van de das te moeten aankijken. Verder is waargenomen, dat het etaleren van een das als een onvermijdelijke medeaankoop bij de aanschaffing van een nieuw costuum, niet bevorderlijk is voor de verkoop; aparte aanbieding neemt dan ook hand over hand toe. Wat het dragen van een hoed betreft merkt het blad op, dat de Engelsman zo langzamerhand op de vooroorlogse opvatting terugkomt, toen een zakenman als onvoldoende gekleed doorging als hij geen hoed droeg. Sinds 1956, het jaar waarin na de oorlog het minste aantal hoeden werd verkocht, kan weer een regelmatige stijging in de verkoop worden waargenomen.

deze takken van vervoer overeenkomstige voorwaarden te scheppen. Men schijnt hierbij te denken aan een stelsel van *margetarieven*.

Van bijzonder grote betekenis lijkt tenslotte het voor-nemen om bij algemene tariefvoorstellen de verplichte onderlinge afstemming van de tarieven der drie takken van vervoer („Vorkoördinierung”) niet meer te doen plaatsvinden. Ook hier heeft de Regering de suggestie van de commissie Brand gevolgd.

Slotopmerkingen.

In Duitse spoorwegkringen is zowel van het Brand-rapport als van het „Sofortprogram” met voldoening kennis genomen. Men is van mening, dat thans een eerste stap is gedaan in de richting die ook de directie van de spoorwegen in haar „Gedanken des Vorstandes” heeft aangegeven, doch dat nog andere maatregelen zullen moeten volgen.

Van de drie in de „Gedanken” genoemde uitgangspunten, nl. gelijkmaking der start-(concurrentie-) voorwaarden, grotere commerciële vrijheid en herziening van de financiële verhouding tot de Overheid, is het eerste nog geheel niet gerealiseerd. Onder de gelijkmaking der concurrentievoorwaarden vallen o.a. het probleem van de ongelijke belastingdruk en dat van de kosten van de weg. Maatregelen op dit gebied eisen enerzijds een zorgvuldige studie en anderzijds een aantal wetswijzigingen, zodat zij — mede in verband met de verkiezingen in het volgende jaar — niet op korte termijn kunnen worden getroffen.

Van de zijde der spoorwegen is erop gewezen, dat men in de laatste jaren grote vooruitgang heeft geboekt met de modernisering van het bedrijf. De bruto-investeringen beliepen D.M. 2,2 tot 2,3 mrd. per jaar. Mede hierdoor zal het tekort over 1960 waarschijnlijk niet meer dan rond D.M. 200 mln. bedragen, tegen D.M. 5 à 600 mln. in vroegere jaren.

Het voorgaande neemt niet weg, dat de Duitse spoorwegen ook de eerstkomende jaren nog grote sommen uit de staatskas zullen vergen; men heeft dus nog lang niet het punt van volledige „self-supporting” bereikt. De toevloeiing van kapitaal van de Overheid resp. het afzien door de Overheid van de inning van een aantal schulden van de spoorwegen, dienen echter in de nieuwe conceptie tot verhoging van het eigen kapitaal van de spoorwegen, waardoor, tezamen met de andere maatregelen, de mogelijkheid wordt geschapen dat de Duitse spoorwegen *op den duur* een vervoeronderneming worden, zoals wij dat in Nederland zien, nl. een bedrijf dat geen beroep behoeft te doen op overheidsmiddelen en dat een sluitende exploitatierekening heeft.

Zover is men echter nog niet. De waarde van de thans getroffen maatregelen ligt dan ook voornamelijk in de „gewisse Fortentwicklung des Denkens” ³⁾. Indien deze ontwikkeling zich inderdaad zou voortzetten en men — d.i. voornamelijk de Bondsregering — zou kunnen komen tot de opvatting dat het vervoer een economische activiteit is als elke andere, waaraan slechts *voor zover nodig* „gemeinwirtschaftliche” verplichtingen dienen te worden opgelegd, zouden de spoorwegen en het bedrijfsleven in de Bondsrepubliek daarmee slechts kunnen worden gelukgewenst.

Amersfoort.

Drs. F. J. BROUWER.

³⁾ Prof. Oeftering in „Die Bundesbahn” van juli 1960.

Het Dillon-plan voor Latijns Amerika

In Bogotá heeft in september een conferentie van de Organisatie van Amerikaanse Staten over economische hulp en coöperatie plaats gevonden, waarop door Douglas Dillon, Undersecretary of State, een interessant plan is ingediend voor de bevordering van de sociale ontwikkeling in Latijns Amerika. Op grond van een algemene machtiging, welke President Eisenhower had gekregen van het Congres, kon de heer Dillon financiële hulp tot een maximum van — voorlopig — \$ 500 mln. voor dit doel in uitzicht stellen. Dit bedrag zou moeten worden bestemd voor de bouw aan volkswoningen, voor landhervorming en voor verbetering van het onderwijs. In plaats van op de economische, ligt de nadruk dus geheel op de sociale ontwikkeling. Dit is opmerkelijk. Bij het streven naar opheffing van het levenspeil der landen in ontwikkeling, waartoe die van Latijns Amerika kunnen worden gerekend, viel het accent immers afwisselend op de particuliere kapitaalinvesteringen in mijnbouw en industrie, op technische hulpverlening en tenslotte ook op de verschaffing van gelden van overheidsinstellingen (zoals de Exim-bank) of van internationale instellingen (zoals de Internationale Bank), doch steeds weer gold het primair de economische en niet de sociale ontwikkeling.

De nieuwe zienswijze is het gevolg van een aantal politieke gebeurtenissen van de laatste jaren, waaronder de revolutie van Fidel Castro de meest spectaculaire, doch geenszins de enige is. Zulks blijkt duidelijk uit de toelichting op het plan, welke Dillon aan de pers verschafte. Het betreft hier, aldus die toelichting, „the first piece of a broad program, aimed at Communist subversion and internal extremism in Latin America”.

Het is niet alleen opmerkelijk, dat de Verenigde Staten de volle aandacht vestigen juist op de sociale ontwikkeling van Latijns Amerika, maar ook dat zij het nu zijn die zich opwerpen als voorstanders van landhervorming. In bijna alle landen van Latijns Amerika, waar nog geen grote agrarische hervormingen hebben plaats gevonden, is dit niet alleen een brandende kwestie maar ook een zeer omstreden aangelegenheid. Tot dusver kon het lijken alsof de Verenigde Staten sterk gekant waren tegen enigerlei inkorting van de eigendomsrechten die nu eenmaal met iedere landhervorming gepaard gaat. In werkelijkheid echter zijn de Verenigde Staten op dit stuk al eerder overstap gegaan, zij het in één individueel geval, t.w. dat van Bolivia. De revolutie, welke daar in 1952 begon, heeft geleid tot radicale wijzigingen in de eigendomsverhoudingen en het bewind, dat door deze revolutie in het zadel kwam, heeft krachtige steun van de Verenigde Staten ontvangen.

Op Cuba daarentegen moesten de Verenigde Staten opkomen voor de rechten van Amerikaanse eigenaren van suikerplantages. Van de aanvang af trad de Regering van Fidel Castro zodanig provocerend op dat hieruit slechts scherpe controversen konden voortkomen. Merkwaardig is het nochtans dat sommige van de agrarische hervormingen, welke door Castro's Regering zijn ingevoerd, gekopieerd lijken te zijn van de wetgeving, welke reeds sedert 1940 op dit stuk bestaat op..... het Amerikaanse eiland Puerto Rico. Het is waar, dat het de autoriteiten van dit eiland de allergrootste moeite heeft gekost om de rechtsgeldigheid van de betreffende wet

erkend te krijgen voor de federale gerechtshoven, doch tenslotte is dit gelukt. Thans mag zowel op Puerto Rico als op Cuba één zelfde suikerriet verbouwende eigenaar — ongeacht of het om een natuurlijke dan wel om een rechtspersoon gaat — niet meer dan ca. 400 ha land bezitten. In menig ander opzicht gaan de revolutionaire maatregelen op Cuba veel verder dan de langs regelmatige wegen tot stand gebrachte hervormingen op Puerto Rico, doch niettemin kan men de stelling met succes verdedigen dat de tegenstand van de Verenigde Staten tegen elke vorm van landhervorming in het recente verleden al niet meer bestond. Puerto Rico immers bezat in 1940 slechts een zeer beperkte mate van zelfbestuur en ook toen, berustte Washington erin dat de eigendomsrechten op het eiland wezenlijk werden ingekort in het belang van de economische en sociale ontwikkeling.

Thans echter is Dillon veel en veel verder gegaan, want niet alleen stellen de Verenigde Staten geld beschikbaar voor de uitvoering van een programma van landhervorming, naast andere objecten van sociale aard, doch zij verbinden aan deze hulp de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de begunstigde landen zelf de wetgeving tot stand zullen brengen, welke tot die landhervorming moet leiden. Men zou kunnen zeggen, dat de Verenigde Staten van het ene uiterste in het andere zijn gevallen, en dit in meer dan één opzicht. Stonden zij vroeger afwijzend tegenover elke aantasting van eigendomsrechten, thans eisen zij deze min of meer van Latijns Amerika. Namen zij tot dusver officieel steeds het standpunt in, dat elke interventie in de binnenlandse aangelegenheden van de landen op het Westelijk halfrond uit den boze was, thans gaan zij onvermijdelijk tot een zekere mate van interventie over. En trof Washington tot voor kort vaak de beschuldiging, dat men daar steun gaf aan reactionaire regeringen in Latijns Amerika en niet aan democratische, thans worden maatregelen voorgestaan, ja, ook verlangd, welke zonder twijfel indruisen tegen de belangen van zeer invloedrijke groepen in de Latijns Amerikaanse landen — groepen die als regel weinig sympathie hebben voor volksbewegingen en voor regeringen die daarop steunen.

Reeds op de conferentie van Ministers van Buitenlandse Zaken van de O.A.S., welke een maand tevoren in San José had plaats gevonden, viel op dat de Verenigde Staten, van oudsher op goede voet met het regime van Trujillo in de Dominicaanse Republiek, mede besloten om de diplomatieke betrekkingen met deze Staat te verbreken. Men kon hierin evenwel meer een handelen uit noodzaak dan uit overtuiging zien. Thans, in Bogotá, blijkt dat ook de overtuiging van Washington geheel gewijzigd is. Men verlangt van de landen, die steun zullen ontvangen onder het Dillon-plan, o.a. een belastingwetgeving, welke een einde maakt aan de, in de meeste Latijns Amerikaanse landen nog bestaande, sterke bevoorrechtiging van de bezitters van grote vermogens en inkomens. Ook dit is een novum, dat natuurlijk niet in goede aarde zal vallen bij degenen die door deze belastingverhoging zullen worden getroffen.

Toch is het besef, dat veel anders moet gaan in Latijns Amerika, zeker niet tot de Verenigde Staten beperkt. De grote populariteit, welke Castro bij de volksmassa's in de meeste van deze landen geniet, duidt erop dat velen

ontevreden zijn en lang niet alleen over de vooraanstaande plaats welke de Noordamerikaanse ondernemingen in die landen meestal innemen. Ook verantwoordelijke lieden met een brede kijk op de dingen, zoals President Lleras Camarga van Colombia, beseffen dat er in Latijns Amerika een gevaarlijke situatie bestaat. Laatstgenoemde liet dit duidelijk uitkomen in zijn openingsrede op de conferentie in zijn hoofdstad.

De eerste Latijns Amerikaanse reacties op het plan van Dillon waren in het algemeen gunstig; het plan werd met een grote meerderheid — alleen de delegatie van Cuba stemde tegen — aanvaard. Maar reeds aanstonds werden andere desiderata naar voren geschoven. Brazilië, dat reeds jarenlang ijvert voor een Marshall-plan voor Latijns Amerika, bepleitte de verlening van zeer grote kredieten, tegen lage rente en aflosbaar in „local currency”, ten behoeve van een verdere industrialisatie en kwam daarmee dus op voor het primair stellen van de economische ontwikkeling. Vrijwel alle delegaties vroegen om medewerking van de Verenigde Staten aan de plannen om de prijzen van agrarische grondstoffen stabiel te maken. Tenslotte kwam de wens naar voren, dat West-Europa bij de uitvoering van het E.E.G.-Verdrag de invoer van produkten uit Latijns Amerika niet zou beperken doch „to increase considerably their participation in development financing in Latin America”. De laatste zinsnede is ontleend aan de tekst van een resolutie, welke te Bogotá

werd aangenomen. Tot de indianen ervan behoorden, naast Argentinië, Brazilië en Colombia, ook de Verenigde Staten.

Veel van wat tot de uitvoering van het Dillon-plan zal behoren, is nog onduidelijk. De Verenigde Staten hebben te kennen gegeven, dat de verstrekking van gelden zal lopen over de kortelings opgerichte Inter-American Development Bank en de International Cooperation Administration. Wat het intermediair van de bank betreft, rijst dan al aanstonds de vraag, of men zich voorstelt leningen te geven dan wel giften of subsidies. Is het eerste het geval — waarom zou men anders de tussenkomst van een bank beogen? — dan is er een tweede gewichtige vraag: stelt men zich voor, dat deze leningen ook in vreemde valuta worden terugbetaald? Waar men in dit geval niet van leningen kan spreken welke ten doel hebben de produktie op te voeren, lijkt het nauwelijks mogelijk of verstandig om die eis te stellen aan landen die reeds zwaar worstelen met betalingsbalansmoeilijkheden.

Doch hoe de regeling tenslotte ook moge uitvallen, het is in ieder geval bijzonder interessant om te zien dat het plan-Dillon het probleem van de landen in ontwikkeling op een wijze benadert, die geheel nieuw is en door de nadruk op de sociale in plaats van op de economische ontwikkeling en door de eisen welke thans aan de te begunstigen landen worden gesteld wat betreft hun eigen agrarische en fiscale wetgeving.

Egmond aan den Hoef.

Dr. H. RIEMENS.

Verkort jaarverslag van de Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut over 1959

Besturende colleges.

Het Curatorium, dat in 1959 onder voorzitterschap stond van de heer Jhr. Mr. J. H. Loudon, was in het verslagjaar voltallig; per 1 januari 1959 namen zitting de heren Dr. Ir. B. Bölger, Mr. Dr. L. F. H. Regout en Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk. Aan het einde van het verslagjaar traden de heren Prof. Dr. J. R. M. van den Brink en Jhr. Mr. J. H. Loudon als curator af; in hun plaats traden als curator tot het College toe de heren Mr. W. H. Fockema Andreae en Dr. Ir. F. Q. den Hollander. De heer H. H. Wemmers aanvaardde in de plaats van Jhr. Loudon de functie van voorzitter. De heer Prof. Dr. H. J. Frietema legde de functie van penningmeester neer per 1 januari 1960. De heer Mr. Fockema Andreae nam de functie van penningmeester van de heer Frietema over.

Curatoren kwamen in het verslagjaar éénmaal in vergadering bijeen. Ook het Dagelijks Bestuur vergaderde éénmaal.

Organisatie.

De directie bestond gedurende het verslagjaar uit de heren Prof. Ch. Glasz, Prof. Dr. L. M. Koyck, H. W. Lambers en Prof. Dr. J. Tinbergen. De leider van het onderzoekswerk, de heer L. H. Klaassen, promoveerde

in het verslagjaar op een dissertatie genaamd: „Richtlijnen voor het toegepast economisch onderzoek”. Deze dissertatie stoelt op de lange ervaring die de heer Klaassen zich als leider van deze afdeling van het Instituut heeft verworven. Dr. Klaassen werd met ingang van het studiejaar 1959/60 benoemd tot buitengewoon hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool met onderwijsopdracht in het regionaal en sociaal-economisch onderzoekswerk.

Curatoren van onze Stichting benoemden Prof. Klaassen met ingang van 1 januari 1960 tot directeur van de Stichting. De heer E. H. Mulder, ec.drs., werd per dezelfde datum benoemd tot secretaris voor het economisch onderzoek.

De personeelsbezetting onderging geen belangrijke wijziging. Enige senior medewerkers verlieten het Instituut en aanvaardden functies bij het bedrijfsleven. Eén hunner ging in het kader van de technische hulpverlening van de Verenigde Naties naar Ceylon.

Aan het einde van het jaar telde het instituut 44 medewerkers, waaronder 24 economen, 1 landbouwkundig ingenieur, 1 jurist, 1 socioloog en 1 sociograaf. In de genoemde aantallen zijn niet begrepen de buitenlandse gasten, die deelnamen aan de onderzoekswerkzaamheden van Balanced International Growth.

Werkzaamheden.

1. Economisch-Statistische Berichten.

1959 was voor het weekblad een gunstig jaar. Het aantal betalende abonnees vertoonde een voortgezette stijging. De daling in dit aantal abonnees, opgetreden door de gebeurtenissen in Indonesië in 1957, is vrijwel goedgemaakt.

De kopijpositie was gedurende het hele verslagjaar goed te noemen. Enige speciale nummers zagen het licht: op 8 april verscheen een nummer getiteld „Het Centraal Economisch Plan 1959”;

op 7 november „Het Noorden”;

op 23 december „Peiling 1959”.

Bij het nummer van 17 juni verscheen een bijlage van de hand van Dr. W. T. Kroese, getiteld: „De Westeuropese katoenindustrie en de nieuwe markt vormen”.

De belangstelling voor deze speciale nummers was groot.

In het verslagjaar is het besluit genomen het weekblad bij wijze van proef in een omslag te doen verschijnen. Het eerste nummer in het nieuwe gewaad is op 9 september 1959 verschenen. De directie hoopt door deze verandering het weekblad naar uiterlijk meer te laten spreken en de hanteerbaarheid te verbeteren. De reacties uit de lezerskring op deze verandering zijn over het algemeen zo gunstig geweest, dat de proef in 1960 is voortgezet.

2. Onderzoekingswerk.

Het Instituut bracht in 1959 95 rapporten, interim-rapporten en nota's uit, waarvan 4 rapporten in het kader van Balanced International Growth.

Wij geven een kort overzicht van de voornaamste problemen, die onderwerp van studie uitmaakten.

Evenals in 1958 stonden problemen, die betrekking hebben op de substitutie tussen kolen en olie in het centrum van de onderzoeksactiviteiten. Zo werd veel aandacht besteed aan de substitutiemogelijkheden tussen deze energieverschaffers in een aantal industrietakken in de Benelux.

Niet alleen het industriële aspect ondervond echter belangstelling uit het bedrijfsleven. Evenzeer waren mogelijkheden voor substitutie tussen kolen en olie in de huisbrandsector onderwerp van studie.

Min of meer verwant met deze problemen was de studie, welke het Instituut verrichtte in opdracht van de Firma N.V. Frits Beukers Verwarmingsmaatschappij te Schiedam. In opdracht van deze firma schreef het Instituut het gedenkboek ter gelegenheid van haar 50-jarig bestaan, getiteld: „De verwarming van de volkswoning”. Deze studie wees uit, dat onder bepaalde omstandigheden centrale verwarming van volkswoning-complexen reeds nu economisch verantwoord kan zijn.

Marktanalytisch onderzoek verrichtte het Instituut op het gebied van het verbruik van bier en het massavervoer in de zeehavens van de Europese Economische Gemeenschap.

Voor het eilandgebied Curaçao en voor de Nederlandse Antillen worden uitvoerige economische analyses verricht met het doel wegen aan te geven ter verbetering van de welvaartsbasis van dit gebied. In het kader van deze studies wordt onderzocht voor welke soorten bedrijven eventuele vestigingsmogelijkheden met toekomst in dit gebied bestaan.

Enige medewerkers van het Instituut adviseren als deskundigen de Antilliaanse afvaardiging, die onderhan-

delt over de aansluiting van de Antillen bij de Europese Economische Gemeenschap.

Het *Regionaal Onderzoek* was in de eerste plaats gewijd aan studies over specifieke onderwerpen, zoals aanleg van industrieterreinen, omvang van parkeerterreinen, verkiezingsuitslagen, woningen en woninghuren, scholenbouw. Dergelijke onderzoeken werden verricht voor de gemeenten Delft, Haarlem, Leeuwarden, Nieuwer-Amstel en Velsen.

Naast de studies over dergelijke onderwerpen zijn studies verricht van wijdere strekking. In toenemende mate wordt men er zich van bewust dat zinvol oplossen van winkelplanning, woningbouw, scholenbouw, verkeers- en parkeervraagstukken slechts te bewerkstelligen is in het kader van een regionaal welvaartsplan, gebaseerd op een structuuranalyse van het betreffende gebied. Een zodanige analyse heeft het Instituut geschreven voor de gemeente Deventer; dit onderzoek is gepubliceerd als boekwerk: „Deventer, stad van 250.000 inwoners”.

Ook voor de gemeenten Amersfoort en Haarlem zijn of worden soortgelijke onderzoeken verricht; voor Amersfoort is een gedeelte van het onderzoek in 1959 afgesloten. Dit onderzoek heeft betrekking op de hoofdlijnen van de ontwikkeling van deze gemeente in de jaren 1900—1970. Voor de gemeente Haarlem is onderzocht de positie van deze gemeente als woon- en werkstad in het gebied van het Noordzeekanaal. Tenslotte zijn in dit verband enige kleine onderzoeken verricht, zoals onderzoeken omtrent bepaalde aspecten van de toekomstige ontwikkeling van de agglomeratie Amsterdam.

Bedrijfsvergelijkend onderzoek werd in 1959 verricht voor verschillende opdrachtgevers. Aan de Raden van Arbeid werd gerapporteerd over aspecten van de structuur van de personeelsbezetting. Een bedrijfsvergelijkend onderzoek voor de Overheids- en Instellingswasserijen was in het verslagjaar in bewerking.

Een rapport werd voorts geschreven over de samenstelling van het personeel in dienst van een aantal Nederlandse gemeenten. In samenwerking met het Economisch Sociologisch Instituut te Tilburg en het Economisch en Sociaal Instituut der Vrije Universiteit te Amsterdam werd verslag uitgebracht over enige economische gevolgen van een wijziging in de broodbakkerijparagraaf voorkomende in de Arbeidswet van 1919.

In het kader van deze onderzoeken verrichtte het Instituut een studie over de consequenties van de bouw van hoge kantoorpanden voor de bouw- en exploitatiekosten.

Op *verkeerseconomisch terrein* zette het Instituut zijn onderzoeken voort naar het economisch belang van de verschillende kanaalvakken van de Overijsselse kanalen.

Voorts assisteerde het Instituut bij een onderzoek betreffende de waarde van landbouwgrond in Noord-Groningen en in Noord-Friesland. Ook problemen rond de droogmaking van de Lauwerszee waren onderwerp van studie.

Op het gebied van het *intern onderzoekingswerk* kwam een studie gereed over het ondernemersgedrag met betrekking tot herinvesteringen. Deze studie werd verricht in samenwerking met het Bedrijfs Economisch Instituut te Groningen en werd gesubsidieerd door de Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek.

De internationale contacten werden niet verwaarloosd.

Medewerkers van het Instituut namen deel aan de onderzoeken van een groep Europese instituten over de ontwikkeling van de conjunctuur; het Instituut rapporteerde over „La conjoncture Européenne au printemps de 1959”.

Prof. Koyck nam, op verzoek van UNESCO, deel aan een economische conferentie in Athene, waar hij een inleiding hield over „Le rôle de la théorie économique dans la programmation du développement”.

De heer Bos hield een inleiding op de conferentie van de International Association for Research in Income and Wealth over „Economic Growth of the Netherlands”. Deze conferentie werd gehouden in Porto-Roz in Joegoslavië.

De werkzaamheden van de sectie *Balanced International Growth* waren in 1959 van uiteenlopende aard. De onderzoeken over keuzemogelijkheden tussen alternatieve produktietechnieken werden intensief voortgezet. Een onderzoek over deze mogelijkheden in de houtbewerkingsindustrie werd met een rapport afgesloten. Aan soortgelijke studies voor de metaalnijverheid, de grondverplaatsing en de landbouw wordt gewerkt.

Een aanvang werd gemaakt met een onderzoek van geheel andere aard, de beste ruimtelijke spreiding van steden en industrieën. Dit onderzoek wordt verricht in samenwerking met specialisten van het Instituut op het gebied van het regionaal onderzoek. Gehoopt wordt, dat op deze wijze een bijdrage tot stand komt in de huidige discussie over ruimtelijke problemen, welke bijdrage zowel voor onderontwikkelde gebieden als voor de discussie omtrent deze problemen in ons eigen land van

groot belang zou kunnen zijn. De Rijksdienst voor het Nationale Plan heeft van zijn belangstelling reeds doen blijken.

In opdracht van derden adviseerde Prof. Tinbergen over de integratie van de financiële politiek der Europese landen en de gewenste Europese politiek ten aanzien van onderontwikkelde gebieden. Prof. Tinbergen nam voorts deel aan een conferentie van experts over economische planning in Azië, georganiseerd door de regionale commissie der Verenigde Naties voor Azië en het Verre Oosten te Bangkok en was enige weken gast bij de Economische Commissie van Latijns Amerika te Santiago de Chile. Twee buitenlandse gasten, werkzaam bij Balanced International Growth, promoveerden in het verslagjaar: de heer H. Mazumdar (India) promoveerde op het onderwerp: „Business savings in India” en de heer A. Qayum (India) op het onderwerp: „Theory and policy of accounting prices”.

Financiële resultaten.

De financiële uitkomsten over het verslagjaar waren bevredigend. Mede dank zij de inkomsten uit het kapitaal van de Stichting waren deze voldoende om continuïteit in de werkzaamheden te waarborgen.

De werkzaamheden van Balanced International Growth waren ook in het verslagjaar slechts mogelijk dank zij subsidies, zowel van het Nederlandse bedrijfsleven als van buitenlandse zijde. De directie ziet de ontwikkeling van Balanced International Growth met toenemend vertrouwen tegemoet.

De secretaris van curatoren,
J. TINBERGEN.

INGEZONDEN STUK

Werktijdsverkorting en detailhandel

Mr. O. Leyendekkers te Amsterdam schrijft ons:

Het artikel van Drs. A. Oostindie, onder bovengenoemde titel gepubliceerd in „E.-S.B.” van 31 augustus jl., geeft mij aanleiding tot enkele aantekeningen.

In de eerste plaats gaat de schrijver er m.i. ten onrechte van uit dat in de industrie de vijfdaagse werkweek algemeen geëffectueerd zal worden door sluiting der bedrijven op zaterdag. Het lijkt meer waarschijnlijk dat veel ondernemers zullen trachten hun produktie op gelijk peil te houden door de arbeiders in de loop van de gehele week bij toerbeurt een dag vrij te geven en het aldus over zes dagen gespreide tekort aan arbeidskrachten op te vangen door automatisering, betere organisatie of min of meer geslaagde noodoplossingen. Wellicht zullen zelfs fabrieken, waar tot dan toe in dagdienst werd gewerkt, tot het invoeren van het ploegenstelsel overgaan om de stijging der arbeidskosten door een intensiever gebruik van de kapitaalgoederen te compenseren. Uit een oogpunt van nationale economie zijn dergelijke oplossingen de juiste. Immers, het zal toch wel niet de bedoeling zijn dat de toeneming van de vrije tijd gepaard gaat met een daling der industriële produktie met ca. 16 pCt.

Ook uit een oogpunt van vrije-tijdsbesteding is het nauwelijks aantrekkelijk de zaterdag tot een algemene vrije dag te maken, waardoor alle onaangename aspecten van de overbevolking van onze steden weer op de spits worden gedreven: overbezetting van recreatiegelegenheden en van de verkeersmiddelen en wegen die daarheen voeren.

Door de vrije dagen over de gehele week te spreiden kan men een meer gelijkmatige bezetting bevorderen, tot voordeel zowel van de exploitanten als van het publiek. Mede hierdoor verwacht ik, dat ook de Overheid wel geneigd zal zijn spreiding van de vrije werkdagen over de week te bevorderen.

Vervolgens waag ik het, een vraagteken te zetten achter het diagram dat de afnemende waarde der vrije uren in beeld brengt. Het lijkt voor de hand liggend, het theorema van het dalende grensnut ook op de vrije tijd toe te passen, maar wie zich van de werkelijkheid rekenschap geeft merkt alras dat het juist andersom is. Een enkel uur vrije tijd (doordat men later hoeft te beginnen, of eens wat eerder thuiskomt) wordt doorgaans verklungeld, een halve dag leent zich voor het opknappen van een nuttig karweitje, een hele dag biedt de mogelijkheid de natuur in te trekken en twee aaneengesloten dagen kan men benutten om zich in tent of caravan aan de grillen van ons klimaat bloot te geven, iets wat hoog geklasseerd staat onder de moderne ontspanningsvormen. Bij de meeste mensen is de arbeidslust nu niet zodanig dat zij spoedig toezijn aan het punt waar hun waardering voor vrije tijd gaat afnemen. Op deze gronden meen ik dat het geschetste diagram niet alleen, zoals in de regel — wegens het onbekend zijn van het verloop der curven —, waardeeloos, maar in dit bijzondere geval ook theoretisch onjuist is.

Ten derde moge ik de aandacht vestigen op een aspect dat in het artikel van de heer Oostindie niet besproken is,

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 175 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over meer dan 175 fondsen beperkt het risico. Bovendien bestaat goede kans, dat Uw bezit in waarde vermeerdert.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

n.d.

(advertentie)

nl. de meerdere beschikbaarheid van „part-time workers”. Reeds thans vullen veel winkelzaken op top-uren hun personeel aan met verkoopsters die zich slechts voor één of meer middagen per week beschikbaar stellen en aldus een regelmatige bijverdienste hebben. Gezien de schommelingen in de kooplust van het publiek is het gebruik van zulke hulpverkoopsters volkomen rationeel, ja zelfs essentieel voor een goed geleid bedrijf. Het is te verwachten dat naarmate in andere bedrijfstakken méér vrije tijd gegeven wordt, een deel der werknemers die vrije tijd zullen gaan benutten door zich aan te bieden als hulpverkoopster in winkelzaken. De besteding van de vrije tijd kost tenslotte ook geld.

Zo er in deze opmerkingen enige waarheid schuilt maakt deze het complex van problemen, door de heer Oostindie aangeroerd, zeker niet eenvoudiger. Voor een goed inzicht in de materie mag zij echter niet worden verwaarloosd.

NASCHRIFT

Op grond van economische — of althans als zodanig aangeboden — redenen en op grond van sociale overwegingen bepleit Mr. Leyendekkers een spreiding van de vrije dagen over de week en verwijt hij mij dat ik in mijn artikel van 31 augustus jl. ervan uitging dat de industrie op zaterdag zal sluiten. Ik meen dat wij echter wel moeten onderscheiden tussen wenselijkheden en waarschijnlijkheden. De maatregelen door de heer Leyendekkers voor de toekomst zo warm aanbevolen, hadden ook in het verleden toegepast kunnen worden. Dan zouden de bedrijven de vrije middag reeds veel eerder over de week hebben gespreid. Men ziet echter dat — behalve in enkele bedrijfstakken zoals de detailhandel — tot nu toe algemeen de vrije middag op zaterdag wordt geëffectueerd. Hoewel ik mij van een beoordeling van de argumentatie voor spreiding van de extra vrije tijd onthoud, meen ik dus voorlopig te mogen aannemen dat de werktijdverkorting in de industrie in veruit de meeste gevallen verwerkelijkt zal worden door het sluiten van het bedrijf op zaterdag.

Wat het tweede punt betreft, dat namelijk het theorema van het afnemend grensnut toegepast op de waarde van

de vrije tijd „niet alleen zoals in de regel waardeloos, maar in dit bijzondere geval ook theoretisch onjuist is”, moge ik opmerken dat ik in het bijzonder gesproken heb over de vrije tijd „als een tijd waarin niets gedaan wordt dan uitrusten ten einde weer aan het werk te kunnen gaan”. Dat andere vormen van vrije-tijdsbesteding, met name in de recreatieve sfeer, een rem kunnen vormen op de daling van de waardering van de vrije tijd, geef ik — zoals ik ook in mijn artikel reeds deed — graag toe. Men overdrijve echter deze remmende factor niet. Niet elk weekend wordt benut om zich met caravan of tent in het buitenland te storten. Niet elk mens kan zich trouwens deze toch vrij kostbare vrije-tijdsbesteding permitteren, terwijl ook niet ieder daarop gebouwd is.

Het spijt mij tenslotte dat ik de heer Leyendekkers ten aanzien van zijn derde aantekening van een merkwaardige inconsequentie moet betichten. Terwijl hij aanvankelijk alle produktieve arbeid in de vrije tijd onwaarschijnlijk acht, komen nu de arbeiders fris en monter uit de fabrieken ten einde zich achter de toonbanken van de winkels een regelmatige bijverdienste te verwerven. Dit zou dan toch alleen mogelijk zijn als de waardering voor de vrije uren inderdaad — zoals ik stelde — een dalende is. Maar dit werd door mijn geachte opponent in zijn tweede aantekening nu juist zo uiterst scherp ontkend! Overigens geloof ik dat wij de part-timers, aan wie inderdaad een functie in het winkelbedrijf toekomt, niet moeten zoeken in de kringen van elders geëmployeerden. Mijn ervaring althans is dat ofwel gehuwde vrouwen ofwel andere „werkloze” vrouwen voor dit werk de meeste belangstelling hebben.

Dat ik de mogelijkheden van inschakeling van part-timers buiten beschouwing liet, vloeit voort uit mijn benaderingswijze: het ging mij er om aan te tonen hoe complex de problemen van de werktijdverkorting voor de detailhandel zijn. Er zijn zeer veel praktische vragen welke in dit verband opgelost moeten worden; de kwestie van de part-timers is er daarvan slechts één. Daarbij komt nog dat het onjuist zou zijn de hiermee samenhangende problemen uitsluitend tot het detailbedrijf te beperken: ook de industrie zal trachten part-timers tot zich te trekken.

Amsterdam.

Drs. A. OOSTINDIE.

Geldmarkt.

Opnieuw zijn wij op de geldmarkt in de periode aangeland, waarin door het toedoen van de Staat spanningen plegen op te treden. Opnieuw ook vraagt de beschouwer van het economisch gebeuren zich af, of er nu werkelijk geen middelen zijn te vinden om aan deze ongewenste toestand een einde te maken. De administratie overheerst in oktober en de geldmarktpartijen kunnen niet anders dan het hoofd buigen en de dingen doen, die de omstandigheden nu eenmaal vereisen. Vast staat echter, dat een minder sterke seizoenbeweging in de belastinginning zeer zou bijdragen tot een rustiger beloop op de geldmarkt. In de afgelopen weken heeft de dreiging der belastingbetaling de banken genoopt een belangrijk bedrag aan buitenlandse uitzettingen te repatriëren. In de op 3 oktober eindigende week was dit f. 67 mln., in de vijf weken hieraan voorafgaande steeg de goud- en deviezenreserve van De Nederlandsche Bank met f. 373 mln. De Centrale Bank zal hiervoor zeker niet dankbaar zijn. Zolang de binnengestroomde liquiditeiten nog door de Staat zijn gedraineerd, zal zij van ingrijpen afzien. Maar zouden de middelen bij de banken spoedig terugkeren en zou hiertegenover geen tegengestelde ontwikkeling zoals bijv. een transactie met het buitenland van compenserende omvang komen te staan, dan zal op de Oude Turfmarkt toch de neiging tot actie steeds sterker worden.

In de afgelopen week leidde de voorgaande belastingbetaling tot een verkrapping van de markt, waardoor de daggeldrente van $1\frac{1}{2}$ pCt. op $1\frac{3}{4}$ pCt. werd gebracht.

Kapitaalmarkt.

Het totaal der nationale besparingen, dat door het Centraal Planbureau voor 1959 op f. 7.630 mln. was geraamd, bleek bij nader inzien, zoals in de jongste publikatie van de Nationale Rekeningen 1959 naar voren is

gekomen, f. 290 mln. hoger te moeten worden gesteld. Hiermede is een spaarquote van 22,5 pCt. bereikt. Wanneer men voor 1960 van een quote van 24 pCt. uitgaat — het cijfer dat Minister Zijlstra in de Miljoenennota noemt — betekent dit bij een nationaal inkomen van f. 38.730 mln., dat Nederland het toch wel indrukwekkende bedrag van f. 9.295 mln. bezig is te sparen. Het belangrijkste deel hiervan zal waarschijnlijk wel weer bij het bedrijfsleven worden gevormd (in 1959 was dit f. 2.600 mln.). De vermogensmarkt zal hiervan grotendeels verstoken blijven. Vooral omdat, naar Dr. Karsten kortgeleden in een rede in Noordwijk aan Zee naar voren bracht, de financiële

THOMASSEN & DRIJVER

BLIKEMBALLAGEFABRIEKEN N.V.
DEVENTER

Fabrikanten van massa-emballageartikelen (blik, rondkartonnage, aluminium, glassluitingen, kunststoffen), met fabrieken in Deventer, Oss en Hoogeveen, en belangen in aanverwante emballagebedrijven (aluminium, enz.), zoekt wegens het vroegtijdig om gezondheidsredenen aftreden van de tegenwoordige technische directeur:

EEN TECHNISCHE DIRECTEUR in de Hoofddirectie.

Zijn werk zal omvatten:

de leiding over en de coördinatie van de technische hoofdkantoorstafdiensten, zoals laboratoria, technische afdelingen (tekenkamer, fabricagetechniek, ontwikkeling, technische werkplaatsen, enz.), kwaliteitsdienst en werkmethode; investeringsprogramma's op korte en lange termijn; bouw en inrichting van nieuwe productie-eenheden; het onderhouden van contacten met geassocieerde ondernemingen in Europa en de U.S.A.

Voor deze belangrijke positie wordt gedacht aan een Delfts werktuigbouwkundig ingenieur in de leeftijd van 45—50 jaar, bij voorkeur met grote ervaring in leidende functie(s) in de metaalindustrie.

Belangstellenden of zij die in het algemeen over deze functie inlichtingen wensen te ontvangen worden uitgenodigd zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de directie van Thomassen & Drijver Blikemballagefabrieken N.V., postbus 103 te Deventer, waarna een informatief onderhoud kan volgen. Vanzelfsprekend is volkomen discretie verzekerd.

afdelingen van vooral de grote concerns meer en meer rechtstreeks partij op de markt worden, in het bijzonder op de geldmarkt. Overigens steekt in het totaal bespaarde bedrag, toch nog wel een belangrijk deel waarmee de kapitaalmarkt wordt gevoed. In 1959 is f. 2.350 mln. bij levensverzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen en spaarbanken ter beschikking gekomen.

Op de emissiemarkt bestaat wel een zekere vraag. HAV-Bank, Riva, Montecatini, Indola, Holland Fund, Nieuwe Rotterdamse Courant, Doetinchemsche IJzergieterij, Chemische Fabriek v. d. Grinten, Dekkers, Friesch-Groningsche Hypotheekbank, de gemeenten Delft, Dordt, Gouda, Rotterdam, Haarlem, Breda en de provincie Noordholland hebben in de laatste weken in de een of andere vorm een beroep op de markt gedaan of zullen dit binnenkort doen. Doch hoe belangrijk voor de uitgevende lichamen de bedragen ook mogen zijn, het totaal is voor de markt toch nog slechts een bescheiden bedrag.

ADVERTEREN

kost geld

*

NIET adverteren

kost veel

meer geld

!

GAK

Op onze financiële afdeling bestaat een vacature voor een

jong econoom

- Vereisten:
- belangstelling voor beleggingsvraagstukken bij institutionele beleggers
 - in staat tot zelfstandige oordeelvorming
 - goed stylist

Ook zij, die binnenkort hun doctoraal-examen doen, kunnen nu reeds solliciteren en zullen na eventuele aanstelling in de gelegenheid worden gesteld hun studie te voltouwen.

Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen te richten aan de afdeling personeelszaken.

**GEMEENSCHAPPELIJK ADMINISTRATIEKANTOOR
Bos- en Lommerplantsoen 1 Amsterdam W**

GEMEENTE ROTTERDAM

UITGIFTE VAN

f. 20.000.000,— 4 $\frac{1}{8}$ %

14-JARIGE OBLIGATIES 1960

in stukken van

nominaal f. 1.000,— aan toonder,

waarvan

op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst f. 7.000.000,—.

De inschrijving staat open

ten kantore van ondergetekenden op

VRIJDAG, 14 OKTOBER 1960

van 9 uur v.m. tot 4 uur n.m.

tot de koers van 99 pCt.

op de voorwaarden van het prospectus dd. 7 oktober 1960.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij ondergetekenden verkrijgbaar.

JONKER & VERSCHOOR,

HERENGRACHT 386.

Amsterdam, 7 oktober 1960.

Indexcijfers' aandelen. (1953 = 100)	4 jan. 1960	H. & L. 1960a)	30 sept. 1960	7 okt. 1960
Algemeen	372	438 -317	399	410
Intern. concerns	547	661 -462	572	592
Industrie	268	360 -231	330	336
Scheepvaart	187	189 -149	169	173
Banken	190	238 -177	223	224
Cultures, enz.	154	160 -134	149	152

Bron: A.N.P.—C.B.S.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 179,20		f. 126,20	f. 128,40
Unilever	809		781½	807
Philips	835½		1.211	1.274½
A.K.U.	514		495	503
Kon. Ned. Hoogovens .	900		848	894
Van Gelder Zn.	270		335	340
H.A.L.	186½		143	144
Amsterd. Bank	340		424	425
Ver. H.V.A. Mij-en ...	166		147¼	148½

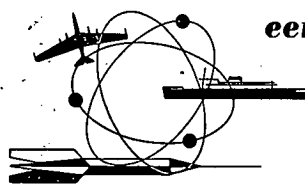
New York.

Koersgem. aand.				
Dow Jones Industrials	679		580	586

Effectieve rendementen obligaties.

	Gem. looptijd	8 jan. 1960	30 sept. 1960	7 okt. 1960
3 pCt. Invest. cert. . 4 jr.		3,73	3,61	3,63
4¼ pCt. Ned. 1959 ...12½ jr.		4,48	4,31	4,28
3¼ pCt. Ned. 1955 I. .17½ jr.		4,31	4,21	4,20

a) Zo nodig herleid voor kapitaalswijzigingen (emissies, bonus-sen, enz.)

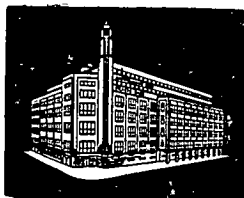
Bron: Amsterdamsche Bank, Wekelijkse Rendements- en Koersvergelijking.
C. D. JONGMAN.**een actieradius**

van

20.000 km.

In deze actieradius liggen alle landen der wereld, dus ook de landen, waarmee u zaken doet.

De Nederlandsche Middenstandsbank geeft u gaarne daarbij advies omtrent het financieren van uw import- en export-transacties.

**NEDERLANDSCHE
MIDDENSTANDBANK N.V.**

Amsterdamsche Bank

Geconsolideerde Maandstaat per 30 SEPT. 1960

in duizenden guldens

in duizenden guldens

	31.8.60	30.9.60		31.8.60	30.9.60
<i>Debet</i>			<i>Credit</i>		
Kas, kassiers en daggeldleningen	205.091	169.139	Kapitaal	90.010	90.010
Nederlands schatkistpapier	578.016	557.062	Reservefonds	54.000	54.000
Ander overheidspapier	133.848	110.079	3 pCt. Deposito-obligatiën per 1962 en leningen Mij. voor Middellang Crediet	85.500	85.500
Wissels	115.953	80.733	Deposito's op termijn	594.394	608.352
Bankiers in binnen- en buitenland	370.459	432.014	Crediteuren	1563.093	1529.252
Effecten en syndicaten	44.902	57.916	Geaccepteerde wissels	36.040	38.237
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	96.890	99.216	Door derden geaccepteerd	168	198
Debiteuren	947.459	972.257	Overlopende saldi en andere rekeningen	95.488	99.115
Deelnemingen (incl. voorschotten)	26.075	26.248			
Gebouwen (f 1.-)					
	-2518.693	2504.664		2518.693	2504.664

Het

PRODUKTSCHAP VOOR ZUIVEL

vraagt een

ECONOMIST

Vereisten: doctoraal examen economie en enige jaren ervaring op het gebied van het wiskundig statistische onderzoekingswerk.

Brieven met volledige gegevens inzake leeftijd, studierichting, levensloop en ervaring te richten aan de Afd. Personeelszaken, 't Hoenstraat 5 te 's-Gravenhage.

De Centrale Bond van Scheepsbouwmeesters in Nederland, vereniging ter behartiging van de belangen van werkgevers in de scheepsbouwindustrie op economisch gebied, gevestigd Nassaulaan 13, 's-Gravenhage, roept gegadigden op voor de betrekking van

ADJUNCT-DIRECTEUR

van zijn organisatie met als perspectief opvolging van de huidige Directeur binnen enige jaren.

Verlangd worden organisatorische en tactische kwaliteiten, commercieel, technisch en financieel inzicht.

Academische vorming geen eerste vereiste.

Leeftijd ongeveer 45 jaar.

Gegadigden moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Sollicitatie schriftelijk onder bijvoeging van pasfoto te richten aan de Directeur van de organisatie voornoemd, onder vermelding van de letters TD in de linker bovenhoek van de enveloppe.

Het nog al maar snel toenemen van het aantal abonnees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit beleggingsadvies-organ, dat specifiek de belangen van de particuliere belegger behartigt, in een behoefte voorziet.

Te verwonderen behoeft dit eigenlijk niet, want Bel-Bel tracht volledig objectief te zijn; het is in begrijpelijke taal geschreven en zeer overzichtelijk van indeling.

Vraagt toezending van gratis proefnummer.

★

Abonnementen (per jaar f. 19,—; p. kwartaal f. 5,50) kunnen elk kwartaal ingaan en dienen te worden opgegeven bij de Administratie van „Bel-Bel”, Postbus 42, Schiedam.

12-10-1960

NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT N.V.

gevestigd te Rotterdam.

Uitgifte

van

nom. f 800.000,-

niet-royeerbare certificaten van aandelen

in stukken groot nom. f 250.- aan toonder

voor 1/4 deel gerechtigd tot het dividend over het boekjaar 1960 en ten volle tot het dividend over volgende boekjaren,

tot de koers van 150 pCt.

uitsluitend voor houders van claims van de thans uitstaande aandelen, onderaandelen en niet-royeerbare certificaten van aandelen in de verhouding van nom. f 500.- uitstaand kapitaal op nom. f 250.- niet-royeerbaar certificaat van aandelen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovenstaande niet-royeerbare certificaten van aandelen is opengesteld op

vrijdag, 14 oktober 1960

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, op de voorwaarden van het prospectus dd. 6 oktober 1960.

De Vereniging voor den Effectenhandel heeft bepaald, dat de claimhandel zal aanyangen op maandag, 10 oktober 1960.

Prospectussen, afdrucken van de administratievoorwaarden en inschrijvingsbiljetten, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van het jaarverslag over het boekjaar 1959 en van de statuten zijn ten kantore van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam, 6 oktober 1960.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

DIENT DER PUBLIEKE WERKEN, AMSTERDAM

Bij het BUREAU ALGEMEEN BEHEER kan worden geplaatst een

JURIST

die zal worden belast met werkzaamheden van het directie-secretariaat van de Dienst en met de behandeling van vraagstukken op het gebied van het bouwrecht.

Leeftijd niet ouder dan omstreeks 30 jaar.

Salarië, afhankelijk van ervaring en leeftijd, in te passen in de salarisschalen van commies of hoofdcommies (minimum f. 6.228,29; maximum f. 11.541,24 per jaar, exclusief huurverhogingscompensatie en vakantietoelage).

Gegadigden dienen het doctoraalexamen rechten met gunstig gevolg te hebben afgelegd en moeten over stilistische kwaliteiten beschikken.

Vergoeding van pension-, reis- en verhuiskosten volgens de gemeentelijke regeling.

Sollicitaties, binnen 10 dagen, onder no. 835812 in te zenden bij de Directeur der Gem. Personeelsvoorziening, Sarphatistraat 92, Amsterdam-C.

N.V. NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN

Bij het Secretariaat bestaat de mogelijkheid tot plaatsing van een

academisch gevormd ECONOOM

De werkzaamheden bestaan in hoofdzaak uit het bestuderen van onderwerpen op algemeen economisch en vervoers-economisch gebied en het neerleggen van de resultaten daarvan in rapporten ten behoeve van de bedrijfsleiding.

Gegadigden moeten zich snel in nieuwe onderwerpen kunnen inwerken; zij moeten beschikken over een bondige stijl en vertrouwd zijn met de moderne talen.

Leeftijd: tot 35 jaar.

Sollicitaties te richten aan de 2e afdeling van de Dienst van Personeelzaken der N.V. Nederlandsche Spoorwegen te Utrecht.

BANKIERSKANTOOR

in Den Haag (Deviezenbank)

zoekt een jong econoom of jurist die zich via de funktie van

directiesecretaris

een verantwoordelijke en leidinggevende funktie in dit bedrijf wil opbouwen.

De bedoeling is, dat hij naast zijn dagelijkse werkzaamheden, zich hiervoor d.m.v. het volgen van een 2-jarige schriftelijke cursus van de Stichting tot Bevordering van de studie van het Bank- en Effektenbedrijf in Den Haag, verder theoretisch bekwaamt.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden onder nummer 223 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f. 22,50;
fr. p. post f. 23,60; voor studenten f. 19,—; fr. per post f. 20,10.

*

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

De

N.V. PROVINCIALE GELDERSCHE ELECTRICITEITSMATSCHAPPIJ

roep sollicitanten op voor de functie van

CHEF VAN DE BEDRIJFSECONOMISCHE AFDELING

Voor deze functie komt degene in aanmerking, die aan de volgende voorwaarden kan voldoen:

- het doctoraal examen in de economische wetenschappen (hoofdvak bedrijfseconomie) hebben afgelegd, eventueel aangevuld met een studie op het gebied van de statistische analyse;
- belangstelling hebben voor een staffunctie, die op het raakvlak van techniek en bedrijfseconomie ligt en die o.m. de bedrijfseconomische en statistische analyse inhoudt;
- ervaring hebben opgedaan in een soortgelijke functie in het bedrijfsleven.

Sollicitaties, voorzien van een recente pasfoto en een korte doch duidelijke levensbeschrijving (speciaal met betrekking tot de gestelde eisen), te richten aan de directie, Utrechtsestraat 85 te Arnhem, uiterlijk binnen 14 dagen na verschijning van dit blad.

NEDERLANDSCHE ECONOMISCHE HOOGESCHOOL TE ROTTERDAM

Bij de bibliotheek is plaats voor een

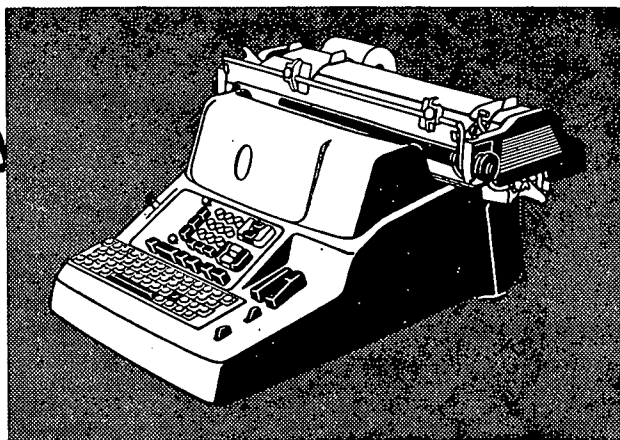
wetenschappelijk ambtenaar

die na een korte inwerktijd belast zal worden met de dagelijkse leiding over de wetenschappelijke staf.

Vereisten: academische opleiding, bij voorkeur economie of met economie als keuzevak. Bibliotheekervaring en/of ervaring op het gebied van literatuurresearch en -documentatie strekken tot aanbeveling.

De aanstelling zal, afhankelijk van ervaring en leeftijd, geschieden binnen het kader van het wetenschappelijk rangenstelsel.

Eigenhandig geschreven sollicitaties worden gaarne vóór 1 november ingewacht bij de Bibliothecaris, Pieter de Hoochweg 122 te Rotterdam.

De snelle boekhoudmachine met twee telwerken, een volledig schrijfmachine toetsenbord en vier programma's op één werkliniaal.

Olivetti boekhoudmachines

Technische vestigingen door geheel Nederland

RUYS
kantoormachines

AMSTERDAM
tel. 62611*

ROTTERDAM
tel. 117110*

DEN HAAG
tel. 184160*

HAARLEM
tel. 14113

UTRECHT
tel. 29557*

GRONINGEN
tel. 22512*

ARNHEM
tel. 30446*

CENTRAAL BEHEER

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN.

WET - RISICO

Bedrijfs-w.a.-verzekering.

Motorrijtuigverzekering: w.a.-dekking voor alle motorrijtuigen
f. 500.000,- per gebeurtenis

Ongevallenverzekering voor inzittenden van personenauto's.

BRAND - RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering voor industriële en
andere objecten. Belangrijke besparingen op de premie.
Verzekerd bedrag 2,1 miljard gulden.

MOLEST - RISICO

Molestverzekering: ingeschreven bedrag 8 miljard gulden.
Stormverzekering: verzekerd bedrag 1,1 miljard gulden.

VERVOER - RISICO

Transportverzekering van goederenzendingen in binnen-
en buitenland.

PENSIOEN - RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering van
werknemers. Verzekerd bedrag 1,3 miljard gulden.
Belegd vermogen 310 miljoen gulden.

Bos en Lommerplantsoen 1, Amsterdam-West
Telefoon 134971 - Postbus 8400